

fog kiváltani azok köréből is, akik vele világnézeti közösségben vannak. Maga Reich is harcosan hadakozik jobbra és balra, s agresszivitása olykor affektív érdekeltséget árul el. Hogy munkája intellektuálisan áteszmélt és érületileg átélt, abban nem lehet kételkednünk, s magának a szexuálpolitikai mozgalomnak tudatosítását és kihangsúlyozását is szükségesnek és hasznosnak tartjuk.

(Nagyszöllős)

Neufeld Béla

A MAI NÉMETORSZÁGI KULTURHARC. A németországi egyházak frontján a harc egyre hevesebb. Alig öt hónap mult el azóta, amióta a nemzeti szocialista Müller vezetése alatt a német evangélikus egyházakat nagy nehezen egyesítették s máris az egész épület összedüléssel fenyeget. Egy dolog bizonyos: a német evangélikus egyházak körében kialakult ellenzék vezetői egyáltalán nem elvi ellenségei a német fasizmusnak. A 4000 ellenzéki lelkész között nagyon sok a nemzeti-szocialista. Az ellenzék egyik legkiválóbb szóvivője, Karl Barth bonni teológiai professzor mondta Hitlerről: „A kor politikai mozgalmában egy igazi Vezető nagystilű alakja áll, aki képességeivel tényleg alkalmasnak bizonyult a politikai hatalom meghódítására.” A német egyházak harca tehát korántsem akörül a kérdés körül forog, hogy a német fasizmus ellen-e vagy mellett. Barth és az ellenzéki lelkészek Müller gleichschaltolási módszerében az evangélikus egyházak tömegbefolyásoló tevékenységének súlyos veszélyeztetését látják. Ezek a lelkészek u. i. nem olyan rövidlátók mint Müller és Hossenfelder, akik korlátoltságukban a köréjük csoportosuló Német Keresztények (Deutsche Christen) tagjait a „Jézus Krisztus rohamcsapata” (SA Jesu-Christi) nevével látják el.

A Német Keresztények eredetileg az evangélikus egyházfőkre befüről próbáltak nyomást gyakorolni, hogy azok engedelmeskedjenek a hitlerizmus új urainak. A Német Keresztények vezetői azonban nem elégedtek meg ennyivel. A Hitler-kormány külső sikereitől elkapatva az egész evangélikus egyház meghódítására törtek. Akciójukkal elérték, hogy a birodalmi püspök, akit az evangélikus egyházi hatóságok emeltek e méltóságra, lemondott s elérték azt is, hogy az egyházhatósági választások hitlerista recept szerint történtek, minek következtében a Német Keresztények az egyes tartományi egyházakban többséghez jutottak, úgy hogy végül diadalmasan iktatták be Hitler bizalmi emberét, Müllert a birodalmi püspöki székbe. „Jézus Krisztus rohamcsapatának” győzelme így befejezettnek látszott. Minden fontos helyet megbízható rohamparancsnokokkal töltöttek be. Közben azonban megtörtént az, amivel a Német Keresztények diadalmenetükben nem számoltak: az evangélikus egyház megvert régi vezérkara mozgósította a vallási tartalékokat, — hogy a háborus frazeológia mellett maradjunk.

Az a kérdés, hogy e vallási ellenzék mögött mennyiben húzódik meg valamelyik kapitalisztikus párt, pl. a német nemzetiek politikai ellenzéke? Kétségtelenül: a feloszlatott német-nemzeti front konzervatív vezetői s a protestáns egyházak ugyancsak konzervatív régi bürokráciája között nagyon szorosak a kapcsolatok. Hugenberg és a kelet-elbai káposzta bárók erős szimpátiával kísérik Hitler növekvő nehézségeit az egyházi harcok során. Mindazonáltal téves volna a német evangélikus egyházi háborúságot a német nemzeti párt vallásosan maszkírozott ellenzéki mozgalmának tekinteni.

Németország 40 millió protestánsára 18 ezer protestáns lelkész esik. Ha ennek a 18 ezernek ma egy negyedrésze a Német Kereszté-

nyek ellen lázad, úgy ez nemcsak azt jelenti, hogy mögöttük a lelkészeknek még szélesebb köre áll, hanem azt is — és ez a tény sokkal fontosabb — hogy a dolgozó protestánsok körében mély erjedés indult meg. Az ellenzéki lelkészek próbálják ezt az erjedést felfogni s a vallási ellenállás irányába levezetni. Fennáll u. i. a veszély, hogy ez az erjedés szétfeszíti a vallási kereteket s a Harmadik Birodalom fasiszta urainak üres ígéreteiből kiábrándultakkal karöltve antifasiszta mozgalommá nő.

A Német Keresztények első követelése az egységes evangélikus birodalmi egyház megteremtése volt a birodalmi püspökkel az élén. A nemzetiszocialista Führer-principium keresztülvételét jelentette ez. Eddig u. i. az önálló tartományi egyházakra tagolt német evangélikus egyház federalisztikusan épült fel. Az egyház élén az egyházi főtanács állott, amit a tartományi egyházak hatóságai „demokratikusan” választottak. Ebben a vonatkozásban a német evangélikus egyház jelentősen mögötte állott a katolikus egyháznak, amely autoritativ principiuma következtében tagjait sokkal szorosabban tartotta kézben. A német katolikus egyház ebből következő ereje megnyilvánult a Pápen által kötött új vatikáni konkordátum esetében is. E konkordátum szerint a katolikus egyház ugyan egyelőre felad minden direkt befolyást a politikára, ezzel szemben azonban korlátlan a monopóliuma a vallási befolyásolás területén s ennek következtében önállóságával fontos hatalmi tényező a nemzetiszocialista kormányzattal szemben. Természetesen a katolikus Centrum Párt összerombolása a nemzetiszocialista „totális” állam révén érzékeny veszteség a német katolikus egyház számára, ez a körülmény azonban a legkevesbé jelenti azt, hogy a katolikus egyház hatalma végleg megtört.

A Vatikán, a nemzetközi katholicizmus vezérkara olyan hatalom ma-mivel a nemzetközi kapitalizmus komolyan számol s a Vatikán egyáltalán nem gondol arra, hogy Hitler Harmadik birodalma előtt kapituláljon. Ellenkezőleg. A súlyos nehézségek ügyes kihasználása révén, amiket a német egyházi háborúság a nemzeti-szocialisták számára jelent, a Vatikán offenzívába megy át a Hitler-kormány ellen. Máris várható egy pápai tiltakozó jegyzék a kereszt háttérbe szorítása s a Hakenkreuz-oktroj miatt, ami valójában a konkordátum legfontosabb pontjának be nem tartását jelenti. Különösen éles a harc a Vatikán részéről a Hitler-kormány által kiadott sterilizációs törvény ellen, amely a katolikus egyházi tanokba ütközik.

A német kormány egyelőre az egykori vezető katolikus politikusok ellen beindított korrupciós pörökkel válaszol, s a katolikus papok letartóztatásával, különösen a Rajna mellékén és Bajorországban, ahol a német katholicizmus legerősebb centrumai találhatók.

A Német Keresztények, legalább is a radikális szárny, úgy vélik, hogy „a protestáns egyház ujjászületésének” útját a keresztény vallás germanizálása jelenti. Krisztust, aki a keresztény hitelvek szerint csöndes és kegyes béketűrő és megváltó volt s ezen kívül még zsidó, katonás hőssé „északosítják”, aki természetesen árja kell hogy legyen, hogy rohamcsapatai szemében elfogadásra találhasson. Ebben az északosítási törekvésben a legkevesbé sem valamely különösképp megváltó „Jézus Krisztus rohamcsapatparancsnok” jelentéktelen kisiklásáról van szó, mert pl. a brandenburgi tartományi püspök egy nemzetiszocialista sirjánál a következőket mondotta: „Mi mint nemzetiszocialisták és mint német keresztények tudjuk, hogy a Harmadik Birodalom számára van egy Walhalla s ha ez nem volna, úgy a harc éveiben való halálnak nem volna semmi értelme.”

A „vissza Wotánhoz“ jelszó csak konzekvens alkalmazása és továbbvitele annak a világnézetnek, amely gyakorlatának „hősi“ kifejezését az imperialisztikus háborús készülődésben s az állati terror eseményekben látja. Egy új Wotan-kereszténység teológiai megalapozását azonban lehetetlenné teszi az egész keresztény tanítás, az Ó- és Új Testamentum, a Biblia. Különös élességgel irányul a harc az Ó-Testamentum ellen. A Biblia tanításai ellen irányuló harc viszont következetesen a keresztény vallás tanaival való szakításhoz vezet. A Német Keresztények extrém szárnya el is érkezett ehhez a ponthoz. Bergmann lipcei egyetemi tanár a Luther-hét alkalmával a berlini egyetemen tartott előadásában a következőket mondta: „A kereszténység még sohasem volt oly korszerűtlen mint a Harmadik Birodalomban. Aki a kereszténységet és a nemzetiszocializmust összeegyeztetni véli, az se nem igazi keresztény, se nem igazi nemzetiszocialista.“ Ez és más tények igazolják, hogy a kulturharc mennyire kiélesedett Németországban. A Német Keresztények láthatólag visszavonulóban vannak az ellenzék támadása elől. Ez a visszavonulás azonban példátlan és szabályszerű pánikba megy át.

Mi az oka ennek a visszavonulásnak s az ellenzék sikereinek? A nemzetiszocialistákban lassan dereng az a felismerés, hogy a kulturharc útja vagyis a protestáns egyház „katonai meghódítása“ nem vezet célhoz s hogy az egyházi ellenfél erejét alábecsülték. Az oly mérséken megkezdett akció szánalmas összeroppanása végül Göbbelst is meggyőzte afelől, hogy ostobaság volt a természetes szövetségest ellenessé tenni egy olyan időben, amikor a kommunizmus leküzdése minden ellenforradalmi erő koncentrációját szükségessé teszi. Ezért hivatatosan minden eshetőségre való tekintettel a következőket közlik: „Adolf Hitler birodalmi kancellár kifejezetten úgy döntött, hogy mivel tisztára egyházi ügyről van szó, kívülről ebbe a véleményharcba nem avatkozik.“ Mintha az állami megbízottak kiküldése nem egy „kívülről“ való beavatkozás volna.

Az ellentétek egyelőre még nagyon kiélezettek. Téves volna azonban az evangélikus egyház szakadásával számolni vagy feltételezni, hogy az evangélikus egyház mostani belső harca következtében fölborul. A harcban álló csoportok békekötése nem várhat soká magára. Ehhez a békekötéshez a Hakenkreuzos vagy Hakenkreuz nélküli lelkipásztorok végső soron nagyon sok közös érdekléssel rendelkeznek. Mindenesetre az evangélikus egyház tömegszervezetté való kiépítésének kísérlete megfeneklettnek tekinthető.

Nemcsak az egyház, hanem a német uralkodóosztály érdekében is a protestáns egyház viszonya a Hitler-kormányhoz ismét függetlenebb és neutrálisabb lesz, mert csak egy kifelé önálló egyház leplezheti regresszív funkcióját a tömegek előtt. Ezt a Német Keresztények vezetői elfelejtették harc közben. A mai napok hatalmasságainak sem lelkiismereti szabadságra, sem tudományos szabadságra nincs szüksége. Ezek az erők fasiszta kulturbarbarizmust kívánnak s az önálló szellemi megmozdulások elfojtását. Erre a célra viszont sokkal alkalmasabb a katolikus egyház mint a protestáns. Ez magyarázza a katolicizmus nemzetközi méretekben való állandóan növekvő jelentőségét, amely mögött a protestantizmus mindegyre jobban veszíti a talajt. Ennek ellenére azonban a protestáns egyház fasiszálhatja apparátusát. A német birodalmi püspök a Német Keresztények veresége után is tovább gyakorolhatja funkcióját s minden valószínűség szerint a jövőben is nemzetiszocialista érzelmű lesz. A protestáns egyház a Harmadik Birodalom fasiszta kulturpolitikájának propagandájában részt vehet és

részt is fog venni. A fejlődést azonban 400 évvel nem csavarhatja vissza. Erős, a tömegeket mozgásba hozó népi egyházat nem fog teremteni. A történeti fejlődés napirendjén más kérdések állanak.

(Freiburg)

Bözödi Dénes

A CSEHSZLOVÁKIAI VÁLTOZÁSOK. Rövid néhány évvel ezelőtt a cseh imperializmus szóvivői még a „nyugalom és boldogság szigetének” tartották Csehszlovákiát. A határon túl már tombolt a gazdasági válság. De szerintük a Köztársaság szerencsés gazdasági struktúrájának szirtjein megtörtek és meg fog törni hullámainak ereje. Volt is ennek az önámító elméletnek bizonyos jogosultsága, ha Csehszlovákia alatt a Zsivnokonzern és a Légióbanka urait; a Preissokat, Pecseket és Schöllereket értjük. Az alacsony munkabérek, a kartellek magas belföldi árai és a magas állami szubvenciók kedveztek az exportnak. A cseh finánc-tőke egész sor országban vetette meg a lábát. Ugy a bel-, mint a külföldön nagy investíciókat eszközölt. Bőven jutott emellett arra is, hogy a háborús évekre emlékeztető osztalékokat fizessen ki az uralkodó pénzmágnásoknak.

A nagy bankok száma ugyan 1919. és 1929. között (a konjunktúra utolsó évéig) 27-ről 22-re apadt az u. n. történelmi országokban, részvénytőkéjük azonban 914.4 millió csehkoronáról 1844.6 mill. esk.-ra; a tartalékok 378.5 mill. esk.-ról 163.4 mill. esk.-ra; a profit pedig 85.8 mill. esk.-ról 253.3 mill. esk.-ra emelkedtek. Az investálásra vonatkozólag jellemző, hogy míg 1919-ben csak 605 részvénytársaság állott a nagybankok kontrollja alatt 2532.7 mill. esk. tőkével, addig 1930-ban már 1302 részvénytársaság 8106.4 mill. esk. részvénytőkével. S ezek nagyrészt közvetlenül a bankok alapították.

Ebből a „nyugalomból és boldogságból” azonban édes-kevés jutott a munkás- és középrétegeknek. A munkabérek és kis jövedelmek lassan lemorzsolódtak. 1921. és 1922.-ben fizették a legmagasabb béreket. Ha az 1921-es nivót 100-nak vesszük, akkor már 1923-ban 15 százalékos, 1924-ben 18 százalékos, 1930-ban pedig cca 40 százalékos lett ki a visszafejlődés. Emellett az árak folyton emelkedtek. Az Ált. Stat. Hivatal kimutatása szerint 1923-ban egy prágai munkáscsalád a kereset 62.14 százalékát költötte élelemre. 1927-ben már 63.83 százalékát.

A hanyatló munkabérekkel szemben erősen emelkedett a profit. A konjunktúra éveiben 400 milliárdra becsülték Csehszlovákia nemzeti vagyonát. Az évente termelt új érték (Hotovecz dr. volt keresk. miniszter adatai szerint) mintegy 80 milliárd esk.-át tett ki. Ha már most a befektetett variábilis tőkét (munkabérek) 9 milliárdnak vesszük a mezőgazdaságban és 15 milliárdnak az iparban, a termelt érték-többletet pedig a mezőgazdasági szektorban 15, az ipari szektorban 34 milliárdnak, akkor e nyers, de megbízható becslés alapján az érték-többlet ráfája nem lehet alacsonyabb 200 százaléknál.

Mindenképpen figyelemreméltók ezek a számok. Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy Csehszlovákiában sem a munkabérek, sem a megélhetési index nem alakul egységesen. A kereseti és megélhetési lehetőségek északnyugatról délkelet felé haladva ellenkező irányú eltolódást mutatnak. 1924-ben, amikor az olló még aránylag szűk volt: Csehországban 26.99, Morvaországban és Sziléziában 26.01, Szlovensz-kón és Kárpátalján 22.90 esk. volt az átlagos napibér. A válság éveiben az 50–60 százalékos különbségek sem ritkák. A megélhetési index viszont éppen a legalacsonyabb munkabérekkel bíró országrészekben a legmagasabb. Az 1933. december közepén kiadott statisztikák szerint a megélhetés Szlovensz-kón 3 százalékkal, Kárpátalján pedig 11 száza-